Valtakunnansyyttäjä 19.10.2021 Dnro 137/61/21

Eduskunnan lakivaliokunta

Lausunto 19.10.2021, Dnro 137/61/21

Asia: HE 7/2021 vp Hallituksen esitys rikoslain muuttamiseksi

Lakivaliokunta on pyytänyt valtakunnansyyttäjältä otsikkoasiassa kirjallista lausuntoa ja asiantuntijaansa kuultavaksi lakivaliokunnassa 22.10.2021.

Pyydettynä lausuntona esitän seuraavaa:

Esityksen tavoitteena on torjua sukupuoleen perustuvaa vihaa korostamalla sellaisten tekojen moitittavuutta, joiden vaikuttimena on kyseinen viha. Pidän esitettyjä säännösmuutoksia kannatettavina pääosin siinä mainituilla perusteilla. Kiihottamista koskevan rangaistussäännöksen osalta näkemykseni poikkeaa esityksen perusteluista. Hallituksen ehdottamat säännösmuutokset parantaisivat etenkin naisten asemaa. Sukupuoli vihamotiivina rinnastuu muihin rikoslain 6 luvun 5 §:n 4 kohdassa mainittuihin rangaistuksen koventamisperusteisiin ja sen lisääminen kyseiseen kohtaan on perusteltua yhtenä keinona ehkäistä yhteiskunnassa esiintyvää sukupuoleen perustuvaa viharikollisuutta.

Esityksen mukaan rikoslain vihavaikutinta koskevassa koventamissäännöksessä ei rajata sen soveltamispiiriin kuuluvia rikoksia, vaan mittaamisperusteet kattavat kaikki rikostyypit. Esityksessä todetaan kuitenkin, että säännöksen tausta ja tavoitteet huomioon ottaen säännöksen luontevin soveltamisala on erilaiset sananvapausrikokset tai rikokset, joilla vaarannetaan ihmisen turvallisuutta taikka

toimeentulo- tai elinmahdollisuuksia (esimerkiksi vahingonteot ja tuhotyörikokset). Todettakoon tähän, että yhteiskunnan digitalisoitumisen seurauksena laittomat uhkaukset, kunnianloukkaukset, yksityiselämää loukkaava tiedon välittäminen ja julkinen kehottaminen rikokseen tapahtuvat nykyisin merkittävässä määrin sähköisessä mediassa ja etenkin sosiaalisessa mediassa. Sukupuoleen perustuvan vihamotiivin lisääminen rikoslain 6 luvun 5 §:n rangaistuksen koventamisperusteisiin on kuitenkin vain yksi keino pyrittäessä torjumaan verkkovihaa. Rikoksen uhrin kannalta on erittäin tärkeää, että sisällöltään laittomat viestit poistetaan yleisön saatavilta mahdollisimman nopeasti. Pidänkin tärkeänä, että esityksessäkin (s. 18) mainittuja ponnisteluja sisällöltään laittomien viestien poistamiseksi verkosta tehostetaan ja jatketaan. Tähän liittyen tulisi selvittää, voidaanko ja onko aihetta säätää alustan pitäjälle yleinen laittomien viestien poistamisvelvollisuus.

Säännösmuutoksen tehoa saattaa käytännössä heikentää se, että etenkin muiden kuin ilmaisuvapausrikosten osalta sukupuoleen perustuvan vihamotiivien toteen näyttäminen on ongelmallista. Esimerkiksi pahoinpitelyjen osalta tekijän motivaatiotausta saattaa olla varsin moninainen, jolloin sukupuoleen perustuva vihamotiivi jää pimentoon. Näyttövaikeuksien ei kuitenkaan tulisi olla este säännösmuutoksen toteuttamiselle.

Pidän tärkeänä sitä, että hallituksen esityksen perusteluissa on tuotu esiin, että sukupuolen lisäksi sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu ja kehon sukupuolitetut piirteet voivat olla vihan perusteina. Soisin, että tätä korostettaisiin myös lakivaliokunnan lausunnossa. Toisaalta pidän myös perusteltuna Seta ry:n lausuntopalautteessaan esittämää näkemystä, jonka mukaan kyseisistä vihamotiiveista tulisi ottaa nimenomainen mainita esityksissä mainittuihin rikoslain säännöksiin.

Esityksessä (s. 17) on pohdittu myös lakiehdotukselle vaihtoehtoista sääntelyä. Sen mukaan maininta sukupuolesta lisättäisiin kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevan rikoslain 11 luvun 10 §:ään. Vaihtoehdon hylkäämistä perustellaan muun ohessa sillä, että säännöksen tarkoituksena on suojella ensisijaisesti vähemmistöryhmiä ja muutoin yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevia ryhmiä eikä kumpaakaan sukupuolta voida pitää varsinaisena vähemmistöryhmänä yhteiskunnassa. Säännöksessä mainitun kansanryhmän käsitteen laajentaminen yhä uusiin ryhmiin voisi esityksen mukaan johtaa säännöksen merkityksen vähenemiseen ja erityistä suojelua tarvitseviin ryhmiin kohdistuvien loukkausten moitittavuuden inflaatioon. Sukupuolen lisääminen kyseiseen säännökseen suojelua edellyttävänä kansanryhmänä muuttaisi kiihottamisrikoksen periaatteellista luonnetta, jota on oikeuskirjallisuudessa joskus kutsuttu sen ydinidentiteetiksi.

Vaikka tämä pitää paikkansa, on kuitenkin todettava, että kiihottamisrikoksen ollessa kyseessä syrjintäperusteita on monesti useita. Esimerkiksi maahanmuuttajia saatetaan solvata, panetella tai uhata myös kansallisen alkuperän ja uskonnon perusteella. Tällainen on tilanne, kun irakilaisista, islaminuskoisista maahanmuuttajista levitetään rasistista vihapuhetta. Vastaavasti tummaihoisia tai tiettyä kansalaisuutta edustavia maahanmuuttajataustaisia naisia saatetaan solvata heidän sukupuolensa perusteella esimerkiksi pukeutumiseen viittaamalla. Tällöin vaikuttaa keinotekoiselta, että syrjintäperusteena pidetään vain esimerkiksi uskontoa tai kansalaisuutta eikä lainkaan sukupuolta, koska maahanmuuttajanaiset yhdessä muiden naisten kanssa eivät ole sukupuolivähemmistönä Suomessa. Sukupuoleen perustuvaa ja muuhun perusteeseen nojaava vihaa ei myöskään ole aina helppo erottaa toisistaan. Mikäli syrjintäperusteita ei pysty lainkaan erottamaan toisistaan, teko jää syyttämättä ja rankaisematta. Näissä tapauksissa kyseinen vähemmistöryhmä jäisi siis vaille rikosoikeudellista suojaa. Todennäköisesti ryhmävihaan syyllistyvä tekijä ei itsekään

erottele eikä analysoi sukupuoleen perustuvia ja muita vihamotiivejaan, vaan useimmiten ne sulautuvat yhdeksi motivaatiotaustaksi tekijän kokonaisvaltaisessa ajattelumaailmassa. Sukupuolen jättäminen pois syrjintäperusteista on keinotekoista, koska sukupuoli vaikutta tummaihoisten tai yleensä maahanmuuttajataustaisten naisten asemaan yhteiskunnassa yhdessä muiden vihamotiivina ilmenevien syrjintäperusteiden kanssa. Perusteita ei voida tarkastella irrallaan toisistaan. Kun kyseisiin vähemmistöryhmiin kohdistuu sukupuoleen perustuvaa vihaa, heistä ei tämän vuoksi tule enemmistöryhmää, vaikka he kuuluvatkin sukupuolensa perusteella saamaan ryhmään kantasuomalaisten naisten kanssa. Sukupuolen merkitys syrjintäperusteena ei myöskään ole sama molemmissa ryhmissä. Maahanmuuttajanaiset kohtaavat sukupuolensa perusteella erilaista syrjintää kuin kantasuomalaiset naiset. Kun sukupuoli tai sukupuolisuus syrjintäperusteena irrotetaan muista syrjintäperusteista ja ymmärretään yksioikoisesti eri ryhmille yhtenä ja samana ulkoisena ominaisuutena, jäävät edellä mainitut seikat helposti huomaamatta. Kun unohdetaan, että syrjintä on usein moniperusteista, voidaan sukupuolen lisäämistä kiihottamisrikoksen tunnusmerkistöön vastustaa hallituksen mainitsemin tavoin säännöksen suojelutarkoituksen vastaisena. Edellä sanottu soveltuu vastaavasti myös tummaihoisiin ja maahanmuuttajataustaisiin miehiin. Näkemykseni mukaan esityksessä ei ole riittävästi huomioitu nyt puheena olevaa intersektionaalisuutta eli moniperusteista syrjintänäkökulmaa. Kyseenalaista on myös se, huomioiko rikoslainsäädäntömme ylipäätään riittävässä määrin tällaista risteävää syrjintää. Katson, että sukupuoleen perustuvan vihamotiivin lisäämistä kiihottamisrikoksen tunnusmerkistöön tulisikin vielä harkita.

Sukupuolen lisääminen kiihottamisrikoksen ryhmätunnusmerkiksi ei myöskään sulje pois sen lisäämistä rikoslain 6 luvun 5 §:n 4 kohdan koventamisperusteisiin eikä siten ole vaihtoehto ehdotetulle sääntelylle vaan pikemminkin täydentää sitä. Vaikka

kaksinkertaisen kvalifioinnin kielto estääkin sukupuoleen perustuvan vihamotiivin huomioimisen toistamiseen mitattaessa rangaistusta kiihottamisrikoksesta, kyseinen koventamisperuste voi kuitenkin tulla sovellettavaksi muiden esityksessä tarkoitettujen rikostyyppien osalta.

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevien säännösmuutosten osalta minulla ei ole huomauttamista. Lehtitietojen mukaan Suomeen on viime vuosina syntynyt runsaasti vaihtoehtomediaan lukeutuvia julkaisuja, jotka profiloituvat enemmän tai vähemmän maahanmuuttovastaisina ja viljelevät kyseenalaista retoriikkaa poliittisista vastustajista (HS. 18.3. 2019). Kuten esityksessäkin (s. 14) todetaan, verkkojulkaisuina ilmestyvät vastamediat harjoittavat myös vihakampanjointia.

Esityksessä (s. 25) on selostettu laittoman uhkauksen syyteoikeussäännöksen (RL 25:9) sisältöä. Tältä osin tulee huomioida, että sitä koskeva säännösmuutos (698/2021) tuli voimaan 1.10.2021.

Raija Toiviainen
valtakunnansyyttäjä
Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Anu Mantila
valtionsyyttäjä
Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.